

dr hab. Joanna Pędzisz, prof. uczelni
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
Wydział Filologiczny
Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa
Katedra Lingwistyki Stosowanej

Lublin, dn. 7.12.2025

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Kamila Łuczaka
pt. "Fremdsprachliche und fachsprachliche Mehrsprachigkeit im Dienstleistungssektor in
Polen" (pol. Obcojęzyczna i specjalistyczna wielojęzyczność w sektorze usługowym w Polsce)
przygotowanej pod kierunkiem
promotora, dra hab. Jacka Makowskiego, prof. UŁ,
oraz
promotor pomocniczej, dr Agnieszki Stawikowskiej-Marcinkowskiej,
w Zakładzie Językoznawstwa Specjalistycznego i Dydaktyki
Instytutu Filologii Germańskiej, na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego

Rozprawa liczy łącznie 280 stron. Na strukturę pracy składają się następujące elementy: spis treści (str. 2–4), wstęp (str. 5–8), rozdziały 2 do 4 (str. 9–117) obejmujące podstawy teoretyczne oraz siatkę pojęciową, studium empiryczne (rozdział 5, str. 118–239), wnioski z przeprowadzonego badania i podsumowanie (rozdział 6, str. 240–246), wykaz skrótów (str. 247), literaturę (248–264), wykaz rycin (265–266), wykaz tabel (267–271) oraz streszczenia w języku niemieckim (str. 272–274), polskim (275–277) oraz angielskim (278–280).

Ocena merytoryczna zestawionych treści teoretycznych

Precyzyjność wywodu zapowiada rozróżnienie pojęć (str. 5), w jakie wpisują się rozważania Doktoranta. Fenomen *wielojęzyczności* w kontekście polskiego rynku pracy Pan mgr Kamil Łuczak traktuje już od pierwszych stron rozprawy jako lukę badawczą. Co prawda pokazuje kluczowe publikacje i w sposób syntetyczny wymienia ich tematykę, jednak wszystko w celu wykazania, gdzie pojawia się potrzeba dalszych obserwacji, badania i namysłu naukowego (str. 6). Pytania badawcze (str. 6–7) stanowią więc naturalną konsekwencję tej potrzeby, są zajmujące, ponieważ Doktorant rozdziela pytania nawiązujące do pracownika jako jednostki w miejscu pracy (pytania 1–4) oraz do badanej grupy docelowej (pytania 5–6). Natomiast określenie już w miejscu planowania projektu badawczego typu wielojęzyczności (*fachsprachliche und fremdsprachliche Vielsprachigkeit*, str. 7) zapowiada interesujący i ambitny wywód.

Kluczowe pojęcia *Vielsprachigkeit* (pol. *różnojęzyczność*) i *Mehrsprachigkeit* (pol. *wielojęzyczność*) stają się koncepcyjną podstawą dla rozważań (str. 9). Pan mgr Kamil

Łuczak pokazuje drogę konstytuowania się pojęć w ujęciu historycznym i wskazuje na ich znaczeniowe przeobrażenia (rozdz. 2.1, str.10). Przytoczone pojęcia (str. 10–13) nie oddają obrazu szerokiego ich repertuaru. Doktorant decyduje się więc na wybór i wymienia te, które odnoszą się mniej lub bardziej bezpośrednio do *dwujęzyczności* (geleistete/ späte Zweisprachigkeit, engl. late/ achieved bilingualism; senkrechte Zweisprachigkeit, engl. vertical bilingualis; Halbsprachigkeit/ Semilingualismus, engl. semilingualismus) jako pomostu do konfrontacji ze złożonym pojęciem wielojęzyczności (“Dazu benötigt die Beschreibung der sprachlichen Erscheinungen deutliche Erweiterung und damit übergeht man vom Bilingualismus zur Mehrsprachigkeit”, str. 13). **Czy Doktorant mógłby rozwinąć ten wątek relacyjności i przejścia od bilingwalizmu do wielojęzyczności?**

W rozdz. 2.2 zatytułowanym “Mehrsprachigkeit” pojawiają się treści ważne z punktu widzenia realizacji celów badawczych, jak określenie profilu osób wielojęzycznych, ich cech i umiejętności (językowych) (str. 15–17), hipotetyczne sytuacje i scenariusze dla zaistnienia języków danej osoby w rozmaitych kontekstach (str.18) czy poddanie pod dyskusję kategorii wielojęzyczności (Hoffmann (2001: 4), Barnes (2006: 28–30) und Dolgusöz (2013: 15–16), str. 19)).

Rozdział 2.3 stanowi udany przegląd literatury poświęconej zjawisku *różnojęzyczności*, która skłania Doktoranta do oceny wartości poznawczej poszczególnych definicji (str. 19–21). Zgrabne przejście od różnojęzyczności do wariantów języka (str. 21) dowodzi, że Pan mgr Kamil Łuczak widzi zależności między referowanymi treściami i jest w stanie je skonstrastować.

Bez wątpienia wątek modeli komunikacji językowej, zarówno w ujęciu systemowym jak i społecznym (rozdz. 2.4, str. 22), tworzą przedtakt dla istotnego zagadnienia multikompetencji i umiejętności na nią się składających (Franceschini 2022: 31, str. 32), ponieważ tematyzowane we wcześniejszych rozdziałach odmiany i warianty języka zyskują status narzędzia komunikacji, również osób wielo- i różnojęzycznych.

Ponieważ w tej części pracy Pan mgr Kamil Łuczak mierzy się ze złożonym pojęciem *kultura*, to moje pytanie brzmi: **Czy jakieś inne koncepcje kultury mogą zostać uwzględnione przy rozważaniach, które ukierunkowane są na rzeczywistość w przedsiębiorstwie wielokulturowym i wielojęzycznym?**

Bardzo ważne rozróżnienie pomiędzy wielo- i różnojęzycznością powraca na stronie 36, co skutkuje stworzeniem hierarchii między nimi, a podsumowanie w tej części pracy (rozdz. 2.9) ma charakter porządkujący i wyprowadzający z gąszczu definicji. Wyjątkowym wyzwaniem, któremu sprostął Doktorant, jest umiejętność, z jednej strony, oddzielenia

opisywanych zjawisk, z drugiej zaś: określenia, jak na siebie nachodzą i gdzie są punkty styczne. Zdecydowana wydaje się być teza o wyborze pojęcia nadrzędnego *Mehrsprachigkeit* (pol. *wielojęzyczność*) wobec pojęcia *Vielsprachigkeit* (pol. *różnojęzyczność*) (str. 45–46). To sprawia, że Doktorant tworzy oś swoich dalszych rozważań.

Część rozprawy poświęcona polityce językowej i wielojęzyczności (rozdz. 3) dotyczy kluczowej kwestii uznania języka jako tego, który staje się oficjalnym, uznanym bądź mającym globalny zasięg (str. 49). Doktorant nazywa uwarunkowania dla uznania potencjału komunikacyjnego języków w oparciu o takie wartości jak rozpowszechnienie i centralność (str. 49), pokazuje konstelacje języków i wydarzeń historycznych w przeszłości i wskazuje wiele zmiennych wpływających na globalny status języków (przeszłość kolonialna, zdarzenia geopolityczne, funkcjonowanie w strukturach jak UE, tożsamość rodzimych użytkowników języka, tłumaczenia tekstów z języków na inne języki, str. 50–56). Treści te pomagają Doktorantowi na stworzenie kolejnego pomostu wspierającego spójność wywodu, którego dalsza część poświęcona jest polityce językowej (rozdz. 3.3) i rozróżnieniu polityki językowej i polityki języków (str. 58). Z tego bowiem wynika dalej tworzenie centrum nauki języka i dalej: certyfikacja języków (str. 58).

Pan mgr Kamil Łuczak opisuje kontekst europejski dla projektowania i wdrażania wspólnej polityki językowej UE (str. 59), a bardzo aktualny stan rozróżnienia procentowego posługujących się wybranymi językami na podstawie danych statystycznych (Eurobarometr 2024, str. 60) wykorzystuje do wskazania, jakie języki dominują, sygnalizując jednocześnie uzasadnienie nauki innych języków niż angielski, niemiecki i francuski (str. 61–62), by wielojęzyczność w UE nie stała się jedynie teoretycznym założeniem dla funkcjonowania wspólnoty.

Przedstawienie polityk językowych, wielości i różnorodności języków w określonych obszarach geograficznych (rozdz. 3.4.1 do 3.4.4) jest bez wątpienia wartościowe z punktu widzenia wiedzy o uwarunkowaniach historycznych, społecznych, gospodarczych, ideologicznych czy politycznych i instytucjonalnych. W ten sposób Pan mgr Kamil Łuczak wychodzi poza charakter językoznawczy swoich rozważań, dowodząc ścisłych zależności między językiem a szerokim kontekstem, w jakim język funkcjonuje, kontekstem dziś niemożliwym do pominięcia w badaniach. Słusznie uzasadnia zatem scalenie w/w treści z pojęciem krajobrazu językowego (rozdz. 3.5).

Część rozprawy poświęcona komunikacji w przedsiębiorstwie ma również charakter przeglądowy. Pojawiają się tutaj interesujące tezy o istocie języka w kontekście ekonomicznym (dt. *der sprachliche Taylorismus*/ pol. *taylorizm językowy*, str. 80), czysto

instrumentalizujące język, potrzebne rozróżnienie między przedsiębiorstwem a zakładem, z bardzo dokładnym opisem ich form, struktury, obrotów, wielkości zatrudnienia, ról współpracowników i zależności między tymi rolami (str. 82–87). Doktorant wprowadza również istotne dla badania pojęcie *Shared Service Center (SSC)* i widzi relację między ich udziałem w Polsce, pochodzeniem oraz językami, w których prowadzone są usługi (str. 94). Komunikacja zawodowa i jej model w ujęciu Roelckego (2020, 2024) staje się w toku wyводу Doktoranta przedmiotem refleksji lingwistycznej (str. 96), a bez wątpienia uwaga: “Im Falle von den modernen Großunternehmen wird von Stellen bzw. Rollen, aber nicht von Berufen gesprochen. Jeder Rolle entspricht mindestens eine Fachsprache, jedoch lassen sich viele Fachsprachen beim Ausfüllen einer vorgegebenen Rolle im Unternehmen erkennen.” (str. 97) ma kolosalne znaczenie dla nurtu badań języków zawodowych w ogóle. Aktualność rozważań odzwierciedla Doktorant w uwzględnieniu nowych uwarunkowań cyfrowych dla środowiska pracy, wojny w Ukrainie oraz braku specjalistów w Polsce, np. analizujących dane, a, jak podkreśla Pan mgr Kamil Łuczak, czynności powtarzające się – automatyzacja oraz cyfrowe rozwiązania odbywają się bez lub w znikomym udziale człowieka – specjaliści wielojęzycznego (str. 112–113).

Ocena części empirycznej

Uzasadnienie dla przeprowadzenia badania (rozdz. 5, str. 118) Doktorant widzi, i słusznie, w trzeciej misji uniwersytetów, współpracy ze środowiskiem zewnętrznym oraz rozpoznaniu potrzeb rynku dla tworzenia kierunków i programów odpowiadających tymże. Celnie podkreśla więc istotność dopasowania programów kierunków studiów do otoczenia. A kontekst badania Doktoranta ściśle związany jest z projektem realizowanym na Uniwersytecie Łódzkim „The Language Barometer of Lodz” (por. LBL 2025), zajmującym się oceną popytu na kandydatów operujących określonymi językami na rynku pracy.

Prezentacja projektu badawczego obejmuje tabelaryczne zestawienie danych poszczególnych badań już zrealizowanych (zakresy czasowe, adresaci, uczestnicy, grupy docelowe, metoda badawcza, instrument badania, str. 119–123, edycje 1 do 13, por. Stawikowska-Marcinkowska/ Makowski 2025: 70–71), jednoznaczne wskazanie edycji 14 jako przygotowanej i opracowanej przez Doktoranta oraz istotne dla recenzowanej rozprawy edycje 12 do 14. Pan mgr Kamil Łuczak uzasadnia również zastosowane narzędzie do przeprowadzenia badania – anonimową ankietę –, a co najważniejsze: określa badanie jako jakościowe, mimo, iż wyniki opracowane zostają pod kątem danych statystycznych (str. 124).

Nie tylko wielojęzyczność indywiduum, ale również instytucji jako leitmotiv edycji 12 do 14 dowodzą poddawaniu ciągłej refleksji badania i jego wyników na poszczególnych etapach realizacji. Wykroczył on również poza Łódź i objął w 2023 roku Kraków. W związku z tym przejrzysty opis badania, wyjaśnienie doboru pytań, sposobu anonimizacji danych nie budzi zastrzeżeń. Również prezentację wyników badania cechuje precyzja, klarowność oznaczenia grup respondentów. Tabele z zestawieniem kolejnych danych respondentów (Tabelle 5.8, 5.9, 5.10, 5.11., 5.12 itd.) wizualizują wyniki. Ciekawym w tym kontekście jest określenie *Das Szenario der fachsprachlichen Kommunikation*. **Co kryje się pod tym pojęciem. Czy Doktorant mógłby doprecyzować to określenie?**

Opis każdego respondenta uczestniczącego w badaniu obejmuje kompetencje językowe określone według poziomów znajomości języka A1 – C2, ścieżka kształcenia, specjalistyczne obszary (ich typologia znajduje się w rozdz. 4), w których osoba funkcjonuje, oraz problemy pojawiające się w pracy z językami obcymi. Realizowany jest on konsekwentnie, staje się modelowym w badaniu i jest rodzajem metryczek językowych respondentów. Wieńczące analizę ustalenie profilu grupy respondentów (rozdz. 5.3.3, 5.4.3, 5.5.3, 5.6.3, 5.7.3, 5.8.3, 5.9.3, 5.10.3, 5.11.3, 5.12.3, 5.13.3) jest istotne z punktu widzenia wnioskowania i scalenia danych.

Niektóre problemy nazywane są przez respondentów dosyć ogólnie, np.: problemy z komunikacją (str. 137, osoba nr 9 teamu 1/2023). **Czy istniałoby jakieś narzędzie, które mogłoby sprawić, że respondenci będą nieco bardziej precyzyjni w odpowiedzi?** Biorąc pod uwagę potencjał badania, umiejętność nazywania problemów jest wymagające, niemniej przynosi szereg interesujących wskazówek na dalsze badania.

Za wartość dodaną badania uważam informacje od respondentów, które nie dotyczą ich kompetencji językowych, ale uwarunkowań psychologicznych i konstrukcji osobowościowej mającej wpływ na funkcjonowanie w środowisku wielojęzycznym (np. osoba nr 12 z teamu 1/2023 lub osoba nr 11 z teamu 2/2023).

W rozdz. 5.14 znajduje się łączna ocena danych. Te są reprezentatywne, zarówno pod względem ilości respondentów (109 osób, 11 zespołów,), obszarów usług, w jakich działają i ilości przebadanych przedsiębiorstw (5 dużych przedsiębiorstw). Zebraniu wyników towarzyszy ich wyjaśnienie, odnalezienie przyczyn stosowania określonych języków w określonych obszarach działań pracowników, z uwzględnieniem ich mocnych i słabych stron oraz umiejętności językowych, jakie deklarowali w badaniu, oraz ich profilu wykształcenia, gdzie reprezentacja filologicznego wykształcenia jest również wyeksponowana w zbiorczym

zestawieniu wyników (str. 221–229). Jako ważne obserwacje wynikające z badania traktuję te dotyczące:

- a. określenia 13 języków służących celom zawodowym, obok silnie zindywidualizowanej wielojęzyczności osób posługujących się przynajmniej jednym językiem obcym,
- b. rozróżnienia wielojęzyczności indywidualnej i instytucjonalnej, służącej celom zawodowym.

Myśląc o kontynuacji badań, bądź uzupełnieniu już istniejących wyników można, jak wskazuje Doktorant zastanowić nad tym, czy rzeczywiście ankieta powinna być mniej kompleksowa (str. 245). Być może zastosowanie innych metod jak wywiad lub stosowanie obserwacji jawnej nieuczestniczącej lub uczestniczącej mogłoby wprowadzić triangulację metod i zróżnicowanie danych. Bez wątpienia aspekt multikompetencji uważam za wyjątkowo ważny w tego typu badaniach, ponieważ określenie jednostkowych kompetencji na nią się składających jest wyzwaniem, ale może dostarczyć istotne dla rynku pracy wyniki. W tym kontekście postawiłabym jeszcze jedno pytanie: **Czy według Doktoranta włączenie charakterystyki obszarów działalności firm, w których przeprowadził badanie i zebrał dane, miałyby wpływ na interpretację tychże?**

Rozdział 6 zawiera nie tylko wnioski, ale prognozy badań na przyszłość. Pan mgr Kamil Łuczak udziela klarownych odpowiedzi na pytania badawcze, wynikających z części analitycznej. Bez wątpienia postulowane przez Doktoranta *obcojęzyczna i specjalistyczna (symetryczna i asymetryczna) instytucjonalna wielojęzyczność* (str. 243) na stałe pozostaną w dyskursie naukowym, a pokazanie struktury społecznej badanych zespołów jest istotnym pytaniem, wartościowym dla rynku pracy oraz dla modelowania dydaktyki języków obcych i specjalistycznych (str. 243).

Ocena strony formalnej rozprawy

Pojawiają się jedynie sporadyczne uchybienia natury stylistycznej i gramatycznej. Mając na uwadze ewentualną przyszłą publikację rozprawy skupiłabym się na następujących kwestiach:

1. Może Doktorant zaproponuje również inne warianty językowe dla frazy “die einschlägige Literatur”, która powtarza w rozprawie;
2. Wydaje się, że zdanie na str. 40 jest niepełne: “[...] also es Kontexte, wo hinter der Aussage kulturbedingte, nur regional verständliche Inhalte stecken (vgl. Barnes 2006: 29; Kharkhumin/ Koncha/ Charkhabi 2023: 593; CEFR 2020: 30; GeR 2001: 132).”

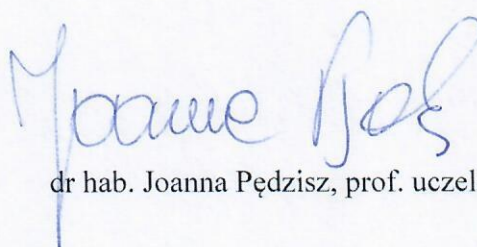
3. Również na stronie 40 pojawia się literówka: "[...] sich präzis in einer Sprache auszudrücken [...]". Inne literówki zdarzają się sporadycznie, bo na stronie 162 "w zdaniu: "Laut ihm solle die Dokumentation perfekt in spezialistischen Details verstanden werden, allerdings unterstütz sich der Proband mit Spanisch", na stronie 171 ("Deutsch wird zusätzlich in der Arbeit je pro eine Person auf dem Niveau B2 und b1 angegeben.")
4. Na stronie 51 w zdaniu "2014 versuchte Ronena et al." lepiej użyć "versuchten", ponieważ chodzi o autorów przytaczanego tekstu źródłowego.
5. Czy na stronie 97 w sformułowaniu "Im Modell von Jakobsen (vgl. Kapitel 2.4) [...]" chodzi o model R. Jakobsona?
6. Zwróciłabym również uwagę na formy przymiotników w l. mn. (str. 108: die kommunikative Praktiken; str. 115: die zerlegte Einheiten) oraz rodzajniki rzeczowników (str. 114: der Gewicht).

Konkluzja

Pan mgr Kamil Łuczak swoim badaniem wypełnia lukę badawczą dotyczącą fenomenu *wielojęzyczności* w kontekście polskiego rynku pracy. Wartością jego rozważań są konsekwencja i skrupulatność ich realizacji, umiejętność konfrontacji z literaturą przedmiotu na potrzeby planowania projektu badawczego i usytuowanie zagadnień o charakterze językoznawczym w szerokim kontekście społecznym i gospodarczym. Rekomendacje dla przyszłych analiz i badań oraz cała lista dalszych pytań badawczych świadczą o tym, że obserwacja wielojęzyczności w sektorze usług dopiero przybiera na sile, a pierwszy krok, wprowadzenie w ich specyfikę został już poczyniony przez Doktoranta. Tym samym stwierdzam, że zgodnie z art. 187 ust. 1 i 2 Ustawy z dn. 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jednolity: Dz.U. 2022 r. poz. 574 z późn. zm.; dalej „Ustawa PSWiN”) **recenzowana rozprawa spełnia wymogi** stawiane rozprawom doktorskim na tym etapie rozwoju naukowego.

W związku z tym zwracam się z wnioskiem o dopuszczenie Pana mgra Kamila Łuczaka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Lublin, 7.12. 2025

dr hab. Joanna Pędzisz, prof. uczelni